

Dove tolken

Als ik op een feestje vertel dat ik onderzoek doe naar gebarentaal en ook als tolk werk, dan is er altijd wel iemand die enthousiast uitroept: "Oh wat leuk, u bent doventolk!". Er volgen dan twee mogelijke verhalen. Ofwel iemand vertelt dat hij (of eigenlijk meestal zij) dat vroeger ook altijd wilde worden. En dat het zo fijn moet zijn om je medemens te kunnen helpen met die dienst. Ofwel er volgt een ervaring uit het echte leven. Niet wat iemand graag had willen worden, maar wat daadwerkelijk gebeurd is. Ze was bijvoorbeeld laatst bij een begrafenis waar ook een tolk was. Of bij een congres met een dove deelnemer. En het had zo'n indruk gemaakt, al die bewegingen. Zo snel, en dan al die moeilijke woorden.

Waar het mij om gaat is het woordje 'doventolk'. Daar krijgen sommige mensen kriebels van. Het is een woord van de oude tijd. De dove wordt bijgestaan in zijn problemen in de dagelijkse wereld – wat een onzin! Een tolk tolkt. Nee, het is beter om te benadrukken dat een tolk tussen twee talen vertaalt: van gesproken taal naar gebarentaal en andersom. Dan ligt de nadruk op de tolk en het vertalen, en niet zozeer op de dove persoon. Dat is natuurlijk goed: een tolk vertaalt, en doet verder niks helperigs. Brengt geen koffie langs, legt geen dingen uit aan de dove klant, en praat zeker niet mee bij een doktersbezoek. De term 'tolk gebarentaal' die de beroepsvereniging voor tolken daarom promoot dekt die lading beter dan 'doventolk'. Daar kan ik me op zich wel in vinden, maar los van het feit dat het wat onhandig klinkt (vergelijk 'ik ben monteur CV-ketels'), ligt de nadruk nog steeds op doven. Terwijl de tolk ook voor de horenden werkt, en dus ook gesproken taal tolkt. Zelf ben ik dus maar weer 'doventolk' gaan zeggen sinds een paar maanden: mensen begrijpen meteen wat je bedoelt. Het is een term van de straat, en als tolk heb ik geleerd mij aan te passen aan de situatie waarin een gesprek plaatsvindt.

Tolken die vertalen tussen gesproken taal en gebarentaal zijn per definitie horend. Dove mensen kunnen immers gesproken taal niet horen. Daar is geen speld tussen te krijgen, toch? Mis! Op het Europese tolkencongres dat in september in Voorschoten plaatsvond, werd uitgebreid aandacht besteed aan dove tolken. Niet dove mensen die geholpen worden dus, maar dove mensen die vertalen. Ze vertalen bijvoorbeeld van de ene gebarentaal naar de andere. Als een dove

Amerikaan naar een clubhuis komt om Nederlandse doven te vertellen over het land van de kredietcrises en hypotheekproblemen, dan is er een tolk nodig. Gebarentaal is immers niet internationaal. Het gebruik van de mengvorm 'international sign' is voor een zaal met doven uit één land meestal geen handige oplossing. Dat werkt het best in één-op-ééncontacten, of binnen een groep die er veel ervaring mee heeft. Gelukkig zijn er Nederlandse doven die Amerikaanse Gebarentaal (ASL) beheersen, en die kunnen dan tolken tussen de ene gebarentaal en de andere. In principe. Want je hebt wel een hele grote spiegel nodig in zo'n situatie: de tolk moet de spreker kunnen zien die voor de zaal staat, en tegelijkertijd de zaal aankijken. Lastig. Je zou de gastspreker ook op de eerste rij kunnen zetten, en de tolk in z'n eentje op het podium laten staan. Meestal gebeurt dat niet, en wordt er voor een veel betere oplossing gekozen: het zogenaamde 'consecutief' tolken. De spreker vertelt een paar zinnen, de tolk kijkt, vervolgens pauzeert de spreker even, en dan kan de dove tolk het herhalen in de andere gebarentaal. Het hele verhaal duurt daardoor wat langer, maar het voordeel is dat mensen zowel naar de spreker kunnen kijken (en zo wat ASL oppikken) als naar de tolk. En laten we eerlijk zijn: de meeste sprekers geven zoveel informatie in zo'n korte tijd, dat het je duizelt. Dat kan best wat langzamer.

Er zitten nog heel wat haken en ogen aan het werk van dove tolken, legde Gardy van Gils bij het congres uit. Er is bijvoorbeeld nog geen opleiding voor en iedereen moet er aan wennen dat ze gebruikt kunnen worden. Een andere situatie waarin dat kan is op TV: in Engeland bijvoorbeeld wordt al heel lang gewerkt met dove journaaltolken: ze vertalen vanuit de tekst van de nieuwslezer naar gebarentaal. John Walker vertelde tijdens het congres dat doven in Engeland hier heel tevreden over zijn.

Als we langzaam wat meer gewend raken aan de aanwezigheid van dove tolken, wordt de kans op spraakverwarring steeds groter: "bedoelt u doventolk of dove tolk"? Het klinkt in het Nederlands hetzelfde omdat we de 'n' meestal niet uitspreken; alleen met de klemtoon kun je verschil aanbrenge(n). Als de klemtoon op 'tolk' ligt, kan het alleen betekenen dat het om een dove persoon gaat die tolkt. Het gebruik van 'tolk gebarentaal' zal ook hier geen oplossing bieden, want dat zijn beide soorten tolken. Tijd voor volledig nieuwe namen! ■

Onno Crasborn

is als gebarentaalonderzoeker verbonden aan de Radboud Universiteit Nijmegen. Daarnaast is hij tolk NGT.